

Psi vodiči slijepih i slabovidnih osoba - asistenti i prijatelji

Marić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:533374>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-30**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Marija Marić

**PSI VODIČI SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA – ASISTENTI I
PRIJATELJI**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

**PSI VODIČI SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA – ASISTENTI I
PRIJATELJI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Poznavanje biljaka i životinja

Mentor: prof. dr. sc. Irella Bogut

Student: Marija Marić

Matični broj: 0131086176

Modul: B

Osijek, srpanj, 2023.

Ovaj rad posvećujem svojim roditeljima bez kojih ovaj dan ne bi bio moguć. Hvala Vam na ogromnom strpljenju prilikom mog studiranja, hvala Vam na mnoštvu savjeta i uputa, bezbroj tješenja i pohvala te Vam hvala što ste vjerovali u mene i kada sama nisam! A riječ vodilja bez koje ne bih uspjela bila je rečenica moga oca koja glasi: „Sve što radiš s ljubavlju ispast će dobro!“. I unatoč teškim trenucima, na kraju, danas ispalo je dobro, a život s ovime tek počinje. Zahvaljujem i svojoj mentorici prof. dr. sc. Irelli Bogut na susretljivosti i vodstvu tijekom izrade diplomskoga rada. Hvala i svim dragim prijateljima na razumijevanju, strpljenju i potpori!

Sažetak

Psi vodiči su psi koji su posebno školovani kako bi olakšavali kretanje osobama oštećenog vida. Nakon školovanja, pas i njegov potencijalni korisnik prolaze kroz proces podudaranja kako bi se stekao dojam o razini kompatibilnosti među njima. Psi vodiči moraju biti odgovarajućeg karaktera kako bi svoj zadatak obavljali na odgovarajući način i kako bi pronalazili najsigurnija rješenja za korisnika, odnosno osobu s oštećenjem vida koja se psom vodičem koristi. Komunikacijske vještine pasa dopuštaju fino usklađenu interakciju s ljudima, omogućuju psima vodičima i njihovom ljudskom partneru međusobno prilagođavanje svog ponašanja mijenjajući ulogu vođe i sljedbenika ovisno o zadatku. Školovanje pasa ima ključnu ulogu kada se radi o programima humane uloge pasa u životu slijepih osoba jer se od psa često traži da promišlja i da donosi odluke o tome što će učiniti. Studija slučaja može odrediti uzrok i posljedice, koje se opažaju u stvarnom kontekstu, koji je jedinstven i dinamičan. Studija slučaja je izabrana kao metoda zbog svojih brojnih prednosti. Studija slučaja se u ovom radu provodi na jednom konkretnom slučaju te prikazuje kako je to biti u određenoj situaciji. Osoba koja iznosi svoje iskustvo u ovoj studiji slučaja je Tomislav Vampula, umirovljeni viši fizioterapeut, slijepa osoba koja koristi psa vodiča. Predmet studije je iskustvo spomenutog pojedinca s korištenjem psa vodiča i dojmovi o cjelokupnom iskustvu.

Ključne riječi: psi vodiči, slijepa osoba, slabovidne osobe, školovanje pasa

GUIDE DOGS FOR BLIND AND VISUALLY IMPAIRED PERSONS - ASSISTANTS AND FRIENDS

Abstract

Guide dogs are dogs that are specially trained to facilitate the movement of visually impaired people. After training, the dog and its potential user go through a matching process to get an impression of the level of compatibility between them. Guide dogs must have an appropriate character in order to perform their task in an appropriate manner and to find the safest solutions for the user, i.e. a visually impaired person who uses a guide dog. The communication skills of dogs allow fine-tuned interaction with humans, allowing guide dogs and their human partners to mutually adapt their behavior by changing the role of leader and follower depending on the task. Dog training plays a key role when it comes to programs for the humane role of dogs in the lives of blind people because the dog is often asked to think and make decisions about what to do. A case study can determine cause and effect, which are observed in a real context, which is unique and dynamic. A case study was chosen as a method because of its many advantages. The case study in this paper is conducted on one specific case and shows what it is like to be in a certain situation. The person who shares his experience in this case study is Tomislav Vampula, a retired senior physiotherapist, a blind person who uses a guide dog. The subject of the study is the experience of the aforementioned individual with the use of a guide dog and his impressions of the overall experience.

Key words: guide dogs, blind people, visually impaired people, dog training

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.2. Psi vodiči	2
1.3. Školovanje pasa vodiča	7
1.4. Proces podudaranja.....	17
1.5. Prednosti i nedostaci kretanja sa psom vodičem.....	18
1.6. Osposobljavanje za kretanje sa psom vodičem.....	21
2. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	24
2.1. Studija slučaja	24
2.2. Predmet studije slučaja	25
2.3. Prikaz studije slučaja	25
3. ZAKLJUČAK.....	36
LITERATURA.....	37
POPIS SLIKA	41
POPIS TABLICA.....	41

1. UVOD

Ovu temu sam odabrala za svoj diplomski rad zato što osjećam neizmjernu ljubav prema psima. Negdje sam čula da psi žive kraće zato što žive ljubav od rođenja, dok ljudi rade na tome i uče to tijekom života. Pas, točnije moj pas je biće koje vas prvo dočeka nakon posla kakav god da njemu bio dan, on će vas razigrano dočekati i popraviti vam dan. Predan je čovjeku kao nijedan čovjek drugom čovjeku. Osjeća kada ste tužni i tu je za vas. Za koliko ljudi možete reći da su tu za vas kada osjete da nešto nije u redu sa vama? Psi također mogu biti tužni, depresivni, ali oni vas neće opterećivati time jer su dobri. Fraza koja ih najbolje opisuje - dobri su. Vrijedni tolike ljubavi i pažnje jer mnogima uljepšavaju živote. Pas je biće s kojim ne možete doslovno razgovarati, ali to nije ni potrebno kad vas razumije dušom, ljubavlju koja je urođena u njega. I svaki pas je dobar ako odrasta u zdravom okruženju u kojem ga se ne zapostavlja, ne zlostavlja i slično tome. A zašto psi vodiči? Zato što pomažu slijepim i slabovidnim osobama, a smatram da je vid jedno od najvažnijeg osjetila. Mogu se poistovjetiti s takvim osobama, ali naravno u jako maloj mjeri jer ja imam pomagala. Nosim dugi niz godina leće i naočale za oči bez kojih ne bih mogla zamisliti niti jedan dan. Vidom dobivamo najviše informacija iz okoline i kao što kažu „oči su zaista ogledalo duše“. U očima vidiš ljudsku sreću, tugu, bol, iscrpljenost, ljubav. Zato osjećam empatiju prema slijepim i slabovidnim osobama. Trebali bismo više cijiniti takve stvari i biti zahvalni samo zato što smo zdravi i što možemo vidjeti sve ljepote ovoga svijeta. I upravo zato ova tema ima posebno značenje u mom srcu.

Psi vodiči su psi koji su posebno školovani kako bi olakšavali kretanje osobama oštećenog vida. Nakon školovanja, pas i njegov potencijalni korisnik prolaze kroz proces podudaranja kako bi se stekao dojam o razini kompatibilnosti među njima. Psi vodiči moraju biti odgovarajućeg karaktera kako bi svoj zadatak obavljali na odgovarajući način i kako bi pronalazili najsigurnija rješenja za korisnika, odnosno osobu s oštećenjem vida koja se psom vodičem koristi.

1.2.Psi vodiči

Uloga pasa u životu ljudi je, od trenutka njegova pripitomljavanja, vrlo značajna i utjecajna. Drevne su kulture sa psima ostvarivale duboke veze. (Habgood-Oster, 2014) Psi su, u različitim kulturama, smatrani ne samo bićima koja čovjeku pomažu, nego i bićima „uzvišena duha,“ zaštitnicima, čuvarima i sl. (Mark, 2014)

Psi imaju izvanrednu sposobnost interakcije i komunikacije s ljudima, što im omogućuje učenje širokog raspona ponašanja. Tako primjerice psi spontano započinju komunikacijske interakcije s ljudima, koristeći kontakt očima, izmjenu pogleda i vizualnu orijentaciju. Reagiraju na nekoliko referentnih ljudskih gesti, poput pokazivanja prstom ili orijentacije glave. Komunikacijske vještine pasa dopuštaju fino usklađenu interakciju s ljudima, omogućuju psima vodičima i njihovom ljudskom partneru međusobno prilagođavanje svog ponašanja mijenjajući ulogu vođe i sljedbenika ovisno o zadatku. Socijalne vještine pasa, poput predviđanja i zanimanja za ono što ljudi rade, omogućuju psima izgrađivanje sinkronizirane rutine sa svojim vlasnikom. Komunikacija i interakcija između psa i čovjeka pojačana je specifičnim snažnim odnosom prijateljstva koji pas može razviti sa svojim vlasnikom. Koncentracija oksitocina, pokazatelja stupnja društvene povezanosti, povećava se i kod čovjeka i kod njegova psa kada su u interakciji. Upravo ovakva složena komunikacija čini interakciju između psa i čovjeka konstruktivnim procesom. (Guillo, Claidiere, 2020)

Uloga pasa kao pomagača i ljudskih suputnika je prisutna već nekoliko stoljeća, pa tako drvorez na Slici 1., iz 17. st., prikazuje slijepog čovjeka koji je vođen od strane psa vodiča. (Ensminger, 2010)

Slika 1. Prikaz psa vodiča iz 17. stoljeća

Izvor: The Dance of Death, <http://www.dodedans.com/Ebasel-merian.htm> (13.06.2023.)

Prema tome, psi su imali ulogu u pomaganju i vođenju slijepih i u prošlosti, u razdoblju koje je prethodilo njihovoj službenoj dresuri. Prve su škole za dresuru pasa vodiča slijepih osoba ustanovljene za vrijeme Prvog svjetskog rata u Njemačkoj, kako bi pomogli oslijepljenim veteranima rata u privikavanju i povratku u normalan život. (Putnam, 1979) Bilo je potrebno određeno vrijeme da se praksa dresiranja pasa kako bi bili obučeni za pse vodiče slijepih osoba proširi i popularizira. U Sjedinjenim Američkim Državama je škola za dresuru pasa vodiča osnovana 1929. u Nashvillu, nakon čega se proširila u New Jersey. Potom su psi vodiči dovedeni u Veliku Britaniju, kako bi pomogli slijepim ratnim veteranima, a prva je službena ustanova za dresuru na području Velike Britanije osnovana tridesetih godina prošlog stoljeća, pod nazivom „The Guide Dogs for Blind Association“. (Putnam, 1979) U Hrvatskoj počeci školovanja pasa vodiča za slijepce i slabovidne osobe potječu s početka osamdesetih godina 20. st., a na samom početku devedesetih se održala osnivačka skupina pod nazivom Hrvatsko društvo za uzgoj i školovanje pasa vodiča slijepih osoba. Potom je ova skupina 1994. promijenila ime i postala

Hrvatskom udrugom za školovanje pasa vodiča i mobilitet. Udruga razvija rehabilitacijske programe kroz uključivanje pasa pomagača za mobilnost za slijepi i slabovidne osobe (ali isto tako i za druge osobe koje imaju neki vid invaliditeta). Osim što razvija rehabilitacijske programe, ova organizacija također, kroz svoje aktivnosti, upoznaje javnost s potrebama, pravima i mogućnostima slijepih osoba i s ulogom pasa u njihovim životima. Obiteljima korisnika pasa pomagača se također pomaže kroz kontinuiranu podršku i suradnju. (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2023) Zakonom su uređena prava slijepih osoba sa psom vodičem, kao što su upotreba prijevoznih sredstava i slobodan pristup javnim mjestima. U Hrvatskoj se do psa vodiča može, od 2008. godine, doći preko Centra za socijalnu skrb, odnosno putem usluga Centra za rehabilitaciju Silver. Kada je riječ o Centru za rehabilitaciju Silver, radi se o ustanovi socijalne skrbi koja je jedinstvena na ovom području Europe, a koja omogućuje osobama s teškoćama rad sa psima pomagačima. (Centar za rehabilitaciju Silver, 2023)

Slika 2. Silver – Centar za rehabilitaciju

Izvor: Centar za rehabilitaciju Silver, dostupno 13.06.2023. na: <https://czrs.hr/centar-za-rehabilitaciju-silver/>

Službena kategorizacija radnih pasa na polju medicine i poboljšanja kvalitete života osobama s invaliditetom još nije uspostavljena. Ipak, moguće je istaknuti pse vodiče kao radne pse koji imaju ulogu vodiča slijepih osoba i osoba kojima je vid oštećen. Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet dijeli pse koji pomažu ljudima unutar triju osnovnih kategorija. Prema ovim se kategorijama navedeni psi dresiraju i pripremaju za rad s krajnjim korisnikom.

Prema Zakonu o korištenju psa pomagača (Narodne novine 39/19), osoba koja koristi psa pomagača je „odrasla poslovno sposobna osoba s invaliditetom ili osoba s kroničnom bolesti čija je funkcionalna sposobnost u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti smanjena, a osposobljena je za korištenje psa pomagača.“ (Zakon o korištenju psa pomagača, Narodne novine 39/19, čl. 2) Psi pomagači su posebno trenirani „za pomoć osobama sa specifičnim teškoćama (npr. psi vodiči za slijepu i slabovidne osobe, psi pomagači za autizam...) te žive s tim osobama i pomažu im u svakodnevnom životu.“ (Buljan Flander i sur., 2018: 414) S druge strane, terapijske životinje koriste stručne osobe (npr. psiholozi ili psihijatri) osposobljeni za rad sa životinjama koje su posebno trenirane za ovu namjenu unutar okvira vlastite prakse, a pri tome terapijske životinje ne predstavljaju zamjenu za terapiju već djeluju kao njezin dodatak. (Buljan Flander i sur., 2018)

Kategorije ovih pasa su:

- psi vodiči - pomažu kod mobilnosti slijepih osoba, kao i osoba u invalidskim kolicima, s poteškoćama u kretanju i kod djece s teškoćama u razvoju,
- rehabilitacijski psi – olakšavaju svakodnevno funkcioniranje osobama u invalidskim kolicima te osobama s poteškoćama u kretanju u njihovom snalaženju u svakodnevnom okruženju,
- terapijski psi – koriste se individualno ili u skupinama, najčešće u kontekstu rada s djecom koja imaju različite poteškoće u razvoju. (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2023) Terapijski psi mogu djelovati povezujuće za dijete i terapeuta, čime se olakšava uspostava kontakta i socijalne interakcije, a osim toga također pružaju djetetu osjećaj sigurnosti te potiču spontano komuniciranje i općenito spontano ponašanje. Terapijski psi djeluju na djecu tako da su ona u velikom broju slučajeva više otvorena u kontaktu s njima iz razloga što ih životinje ne osuđuju te to može rezultirati jačanjem samopouzdanja i empatije. (Buljan Flander i sur., 2018)

Slika 3. Prsluci na psima različitih zanimanja

Izvor: autorica, 2023., prema: Gallant, dostupno 01.07.2023. na:

<https://gallant.com/blog/how-to-get-a-service-dog>

Psi vodiči imaju nezamjenjivu ulogu u životu osobe koja ima kakav oblik poteškoće, a psi vodiči su posebno školovani kako bi podigli kvalitetu života slijepim osobama. Svojim radom omogućuju veću samostalnost za ovakve osobe i lakše nošenje sa svakodnevnim obvezama. Osim što pružaju pomoć, ovakvi psi djeluju i kao motivatori za različite vježbe i aktivnosti. Njihova

prisutnost može imati pozitivan utjecaj na raspoloženje, smanjenje anksioznosti te općenito može imati opuštajuće djelovanje i pružiti emocionalnu podršku. Pas vodič i korisnik postupno razvijaju blisku povezanost, što utječe na jačanje samopouzdanja kod korisnika i na njegov veći osjećaj sigurnosti. (Centar za rehabilitaciju Silver, 2023) Pas mora proći opširan trening kako bi bio školovan za psa vodiča i kako bi se korisnik morao povezati s odgovarajućim psom vodičem. (Craigon i sur., 2017)

1.3.Školovanje pasa vodiča

Školovanje pasa ima ključnu ulogu kada se radi o programima humane uloge pasa u životu slijepih osoba jer se od psa često traži da promišlja i da donosi odluke o tome što će učiniti.(Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2023) Socijalizacija i školovanje psa za psa pomagača se, prema Zakonu o korištenju psa pomagača (Narodne novine 39/19), provodi od strane pravne ili fizičke osobe koja je registrirana za školovanje pasa i posjeduje rješenje prema kojemu ispunjava uvjete na osnovi nalaza Povjerenstva za utvrđivanje uvjeta kojeg je imenovao ministar nadležan za poslove socijalne skrbi i to se obavlja sukladno kriterijima koje propisuju Standardi koje daje Međunarodna federacija pasa vodiča, kao i Etičke norme i minimalni standardi Međunarodne federacije pasa pomagača. Školovanje psa se odnosi na proces učenja temeljnih i specifičnih naredbi i ponašanja psa, kao i na proces prilagodbe ponašanja psa u skladu s procjenom potreba potencijalnih korisnika. Socijalizacija psa se odnosi na aktivnosti provedene sa psom od najmanje 2 pa do maksimalno šesnaest mjeseci starosti, kako bi se pas prilagodio ljudskim uvjetima i odgojio u psa koji je zdrav i mentalno stabilan. Psi za vrijeme socijalizacije i školovanja nose odgovarajuću oznaku. (Zakon o korištenju psa pomagača, Narodne novine 39/19, čl. 21)

Ne postoji pravilnik prema kojemu je nužan odabir određene pasmine za psa vodiča te se najčešće pas bira sukladno individualnim potrebama korisnika, stoga se pri izboru psa u obzir uzimaju oblik invaliditeta, odnosno teškoće osobe za koji se pojedini pas školuje. Odabir psa se vrši i prema njihovu temperamentu i sklonosti prema treningu. (Blattner, 2015)

Tablica 1. Pasmine pasa najčešće birane za pse vodiče i njihove karakteristike

PASMINA	KARAKTERISTIKE
<p>Labrador retriever</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Srednje veličine • Pogodan za vlasnike bez iskustva • Prilagodljivi, strpljivi i blagog karaktera • Potencijalne nasljedne bolesti, no u pravilu zdravi psi • Aktivni i vole se kretati • Sklonost pretilosti
<p>Zlatni retriever</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Velik pas • Pogodan za vlasnike bez iskustva • Blage naravi • Potencijalne nasljedne bolesti • Pouzdani, spretni, privrženi • Inteligentni i stabilni
<p>Njemački ovčar</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Srednje velika do velika pasmina • Svestran • Velika spremnost za rad • Pouzdan, odan, izdržljiv • Traži mentalnu i fizičku stimulaciju
<p>Standardna (velika) pudla</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Velik pas • Hipoalergena dlaka • Neagresivni • Potencijalne nasljedne bolesti oka i displazije kukova • Traži mentalnu i fizičku stimulaciju

Border collie (graničarski škotski ovčar)

- Srednje veličine
- Sklonost radu
- Traži mentalnu i fizičku stimulaciju
- Malo zdravstvenih problema
- Uživaju u radu i treningu
- Zahtijeva obuku

Airedale terijer

- Samopouzdan
- Velik pas
- Uživa u aktivnim šetnjama i zahtijeva obuku
- Otvoren
- Brzo uči
- Otporna i zdrava pasmina

Doberman

- Velik pas
- Traži mentalnu i fizičku stimulaciju
- Uživa u aktivnim šetnjama i zahtijeva obuku
- Odan i privržen
- Potencijalne nasljedne bolesti i displazija kukova
- Ne zahtijeva puno njege oko dlake

Australski ovčar

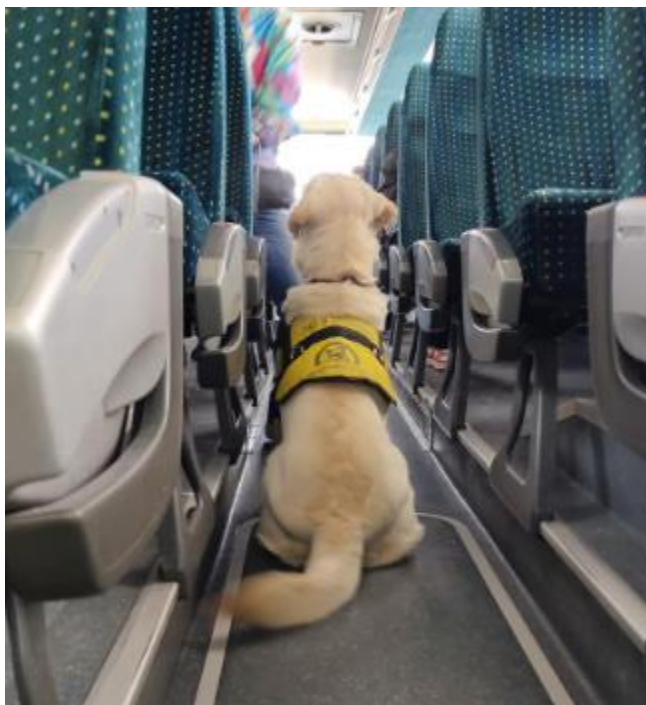
- Srednje veličine
- Potreban konstantan trening
- Traži mentalnu i fizičku stimulaciju
- Uglavnom zdrava pasmina
- Nužna rana socijalizacija

Izvor: izrada autorice (2023), prema: Purina.hr, dostupno 03.07.2023. na:

<https://www.purina.hr/psi/pasmine-pasa>; i; VCA Animal Hospital, dostupno 03.07.2023. na:

<https://vcahospitals.com/know-your-pet/guide-dogs>

Premda se pas, odnosno njegova veličina, primarno bira prema individualnim potrebama osobe, najčešće se radi o srednje velikim psima. Razlog tome je što bi manje pasmine mogle imati poteškoća prilikom zadataka pružanja i podizanja nekog predmeta, a s druge bi strane prevelike pasmine mogle imati problem kod posjeta javnim mjestima ili u javnom prijevozu upravo zbog svoje veličine.

Slika 4. Pas na treningu za vodiča u javnom prijevozu

Izvor: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, dostupno 01.07.2023. na:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=228108569790342&set=pb.100077736007523.->

[2207520000](https://www.facebook.com/photo/?fbid=228108569790342&set=pb.100077736007523.-)

Pas vodič ne smije biti suviše zaštitnički nastrojen prema vlasniku, važno je da bude druželjubiv, no ne osobito aktivan. Ovakvi psi ne smiju biti strašljivi, moraju biti samouvjereni te ne biti previše submisivni niti dominantni. Psi vodiči ne bi trebali biti previše zahtjevni glede njege

(u smislu isčetkavanja itd.) iz razloga što bi to moglo biti problematično za pojedinca s teškoćama. (Blattner, 2015) Međunarodna udruga za pse pomoćnike (Assistance Dogs International) ističe kako se najčešće u ove svrhe koristi pasmina labrador retriever. Labrador retrieveri su srednje veliki psi, dlaka im se lako održava, a općenito govoreći pasmina je zdrava, otporna, nježna i izrazito prilagodljiva. (Assistance Dogs International, 2023)

Labradori dobro podnose promjene koje psi proživljavaju tijekom dvije godine školovanja, prije nego što dođe kod korisnika. Socijalno su prihvatljivi i ljudi ih se u pravilu ne boje zbog tople naravi. Također su vrlo tolerantni, što je osobito važno u gradskim gužvama. Isto tako Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet ističe kako su najzahvalnije pasmine za školovanje za pse vodiče labrador retrieveri, a u novije vrijeme su to često i križanci labradora i zlatnih retrievera. (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2023) S obzirom da nema pravila o tome koja pasmina se može koristiti kao pas vodič, potencijalni su izbori često i standardni pudl, border collie, njemački ovčar ili vižla itd. (Assistance Dogs International, 2023)

Slika 5. Labrador retrieveri

Izvor: Dog Time, <https://dogtime.com/dog-breeds/labrador-retriever> (12.06.2023.)

Program školovanja obuhvaća socijalizaciju, koju provode obitelji volonteri Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet uz stručnu pomoć i podršku koju kontinuirani dobivaju od strane spomenute Udruge. Odabir štenadi za školovanje za psa vodiča se provodi temeljem procjene genetskih karakteristika. (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2023) Centar za rehabilitaciju Silver provodi programe uzgoja, socijalizacije i

školovanja pasa pomagača u skladu s međunarodno priznatim standardima, a program socijalizacije počinje odabirom šteneta. Štene je tada staro oko šest do osam tjedana i testiraju se njegove urođene predispozicije. Štene koje bude odabrano za daljnji proces socijalizacije i školovanja potom odlazi u obitelj volontera. Pas se u volonterskoj obitelji navikava na sve okolnosti ljudskog života, usvaja temeljna pravila ponašanja i poslušnosti. Centar Silver, dok traje proces socijalizacije, obiteljima pruža stručnu pomoć i vodi računa o podmirivanju svih troškova prehrane, opreme i liječenja psa. Volonteri koji socijaliziraju štene istima služe kao prvi treneri i kao čuvari te su upoznati s tim da oni nisu vlasnici dodijeljenih im pasa. Vrijeme trajanja ovog procesa je oko 12 mjeseci, nakon čega započinju daljnji specijalizirani treninzi u trajanju od 4 do 6 tjedana. (Chur-Hansen i sur., 2015) Kada započne program školovanja, svi psi prolaze isti osnovni program tijekom prva dva mjeseca, a potom se uključuju u određene programe, kao što su za program za pse vodiče, terapijske pse itd. Vještine psa će se u završnoj fazi školovanja prilagoditi specifičnim potrebama slijepe osobe. (Centar za rehabilitaciju Silver, 2023) Psi vodiči se školuju osam mjeseci i pri tome psi prolaze vježbe poslušnosti, markiranja rubnika, stepenica, vježbe zaobilazanja prepreka, pronalaženja pješačkih prijelaza, stajališta autobusa i tramvaja, vođenja u prometu itd. Pas mora ovladati naredbama i biti sposoban samostalno pronaći rješenja koja su najsigurnija i najprihvatljivija u različitim situacijama. Na ovaj se način uspješno povećava samostalnost, sigurnost te brzina kretanja slijepe osobe. Instruktor će u zadnjoj fazi školovanja raditi sa psom koristeći povez preko očiju i na taj će način njegovo kretanje biti što sličnije kretanju slijepe osobe. Na taj će se način također izbjeći vizualno komuniciranje sa psom. U programu obuke će pas proći i inicijalnu procjenu, na temelju koje će biti odabran određeni pas vodič, koji svojim temperamentom i radnim sposobnostima najviše odgovara pojedinom kandidatu.

Osposobljavanje slijepe osobe za kretanje uz pomoć psa vodiča se provodi putem individualnog rada s korisnikom, koji traje šest tjedana, od čega pet tjedana u Centru Silver te jedan tjedan u korisnikovom domu. Nakon toga se pas smješta kod slijepe osobe kako bi započeo sa svojom radnom ulogom. Ipak, svi štenci koji započnu s procesom treninga neće nužno uspješno završiti kao službeni psi vodiči. Moguće je da budu ocijenjeni neprikladnima za tu ulogu zbog neprikladnog temperamenta (primjerice zbog anksioznost, prevelike dominantnosti, lakog skretanja pažnje i sl.), zbog zdravstvenih razloga itd. (Chur-Hansen i sur., 2015)

Kvalifikacije za psa vodiča sastoje se od:

- tjelesnih karakteristika,

- vještina,
- ponašanja,
- poslušnosti.

Tjelesne, odnosno fizičke karakteristike psa vodiča se odnose na njegovo zdravlje te odgovarajuću građu, veličinu i strukturu dlake.

Vještine koje pas vodič mora imati mogu se podijeliti u tri kategorije:

- Sposobnost obavljanja zadataka bez prethodne naredbe – to mogu biti zadaci kao što su izbjegavanje prepreka, označavanje stepenica, ograda i vrata, čekanje naredbe na rubu kolnika i nakon prelaska ceste, držeći sigurnu udaljenost rubova perona željezničkih i drugih kolodvora, nalazeći ležeće mjesto pod sjedištem u vlakovima, autobusima ili tramvajima, ili ispred njih u taksijima i automobilima.
- Sposobnost odbijanja naredbe - pas vodič odbija pokretne stepenice i prolaze preuske ili preniske za psa i osobu; i ne prelazi cestu kada se približava promet (uključujući i bicikliste). Pas ne nastavlja ako je to očito nemoguće i pokazuje svoje odbijanje, na primjer, okretanjem oko sebe.
- Sposobnost izvršavanja zadataka na naredbu - pas vodič čeka naredbu prije nego što krene dalje, prelazi ulicu na zapovijed i vodi vodiča u vlak, autobus ili tramvaj i iz njega. Pas traži mjesto za slijepu osobu na javnim mjestima i za izlaz iz zgrada. Kada slijepa osoba izgubi orijentaciju, pas vodič na naredbu može pronaći put kući.

Osim toga, pas vodič može posjedovati dodatne vještine, uključujući sposobnost pronalaženja vrata, stepenice, pješačke prijelaze, autobus, tramvaj, vlak, može lajati na naredbu itd.

Ponašanje psa vodiča karakterizira budna stabilnost. Pas je željan obavljanja zadataka, iako se ne uzbuđi lako, i ostaje miran kada se nalazi u prometu i među ljudima. Ne juri za ljudima, životinjama ili vozilima te ne laje pretjerano i ne cvili ili zavija kada prima slušne podražaje koji mogu potaknuti takvo ponašanje. Pas vodič se koncentrira na općenito na svoj rad, no posebno na korisnika. Pokazuje kontrolirane reakcije na buku i ostaje miran kada mu se približe ometajući čimbenici, nije agresivan i nije previše motiviran za obrambene reakcije vezane uz korisnika i/ili teritorij. Na pregledima kod veterinara se ne odupire i može vršiti nuždu na zapovijed. Psi vodiči su školovani kako bi bili vrlo poslušni, sposobni su pustiti predmet i prestati lajati na zapovijed. (Knol i sur., 1988)

Postupci testiranja obuhvaćaju:

- fizički pregled psa,
- test vještina,

Osim toga, razvijeni su i testovi ponašanja i poslušnosti koji se mogu koristiti ako je to potrebno. Provođenje sistematskog pregleda, odnosno cjelokupnog fizičkog pregleda psa vodiča zahtijeva specifična znanja i vještine veterinara te odgovarajuću opremu. Proučava se pseći vid, sluh, apetit, defekacija, mokrenje, lokomotorni sustav, pregled zubi, prsnog koša itd. Po potrebi se može provesti opsežnija pretraga jednog ili više organa ili organskih sustava.

Slika 6. Prsluk terapijskog psa na obuci

Izvor: Index, <https://www.index.hr/magazin/clanak/u-zagrebu-je-sa-psom-vodicem-izbacili-iz-slasticarnice-pa-uslijedio-preokret/2058112.aspx> (14.06.2023.)

Test vještina je test koji se održava u središtu grada uz odgovarajući intenzitet prometa. Pas vodič koji se ispituje prati dva ispitivača od kojih je jedan voditelj psa bez poveza na očima. Ako je proces podudaranja već obavljena, korisnik rukuje psom, a jedan od ispitivača ostaje u blizini para iz sigurnosnih razloga. Ispit vještina počinje s određenim dijelovima ispita poslušnosti i bihevioralnom testovima, no oni se ne provode u fiksnom nizu. U testovima pas mora pokazati vještinu da hoda ravno, pri čemu pas slijedi, što je više moguće, crtu na sredini staze; ne počinje s hodanjem kada korisnik uhvati ručku pojasa, nego tek nakon što je primio naredbu „kreni.“ Također se prolaze vještine skretanja ulijevo i udesno, snalaženje na križanju ulica, kod približavanja rubniku i izbjegavanja prepreka. Pas vodič kod stojećih prepreka mora ranije skrenuti

u stranu i ostaviti dovoljno širok prostor kako bi omogućio vodiču da izbjegne prepreku. Ukoliko se pas mora maknuti s pločnika, potrebno je da se vrati na pješačku stazu što brže. Pas mora također, prilikom užih prolaza, uzeti u obzir širinu te procijeniti hoće li njemu i korisniku biti moguće proći. Ukoliko je prolaz preuzak, pas će stati ili se okrenuti i čekati dalje upute. (Knol i sur., 1988)

Psi vodiči nose ormu i trebaju hodati ispred korisnika ili njemu s lijeve strane. Tempo hoda mora biti jednoličan, a ovaj mu tempo zadaje korisnik ili trener. Kada naiđe na kakvu prepreku, pas mora izmaknuti istoj na siguran način, pomažući tako i korisniku da učini isto. Psi se školuju, odnosno treniraju, da prate naredbe i da se ne daju zbuniti ili ometati ponašanjem drugih ljudi ili životinja. Moraju ignorirati mirise i ostale podražaje koji nisu sastavnim dijelom zadatka. Psi vodiči moraju prilikom kretanja sa slijepom osobom biti na uzici koja je blago napeta i ne smiju povlačiti korisnika. Kod rubnika i stepenica se moraju zaustaviti, kao i radi izbjegavanja vozila, a potrebno je i da nauče locirati konkretne naučene lokacije. Za ovu je razinu istreniranosti psa nužno uložiti puno vremena i rada. Prilikom procjene pasa koji će započeti s procesom socijalizacije i sa školovanjem polazi se od njegovih bihevioralnih osobina, a to obuhvaća i sposobnost psa da trening prihvati, da obraća pažnju na određene vanjske podražaje uz ignoriranje onih nepoželjnih podražaja. Ove osobine se odnose i na traženu nisku razinu agresivnosti, bojažljivosti i ponašanja pod stresom, razinu energije te općenito ponašanje prema ljudima. (Craigon i sur., 2017) Psi vodiči se treniraju kako bi znali sljedeće:

- zadržavati smjer,
- prijeći ulicu,
- opaziti i zaobilaziti visinske i nizinske prepreke,
- prepoznati lokaciju,
- upozoriti korisnika na promjene u terenu,
- odbiti nesigurne komande korisnika,
- koristiti vještine rješavanja problema i preuzimati inicijative. (Franck i sur., 2010)

Pas se također uči zadržavanju određenog položaja tijela, različitim verbalnim naredbama, navikava se na remenje koje će morati nositi zbog svoje uloge vodiča, ležanju i mirovanju prema potrebi i sl. (Tomašek, 2022)

Slika 7. Oznaka psa vodiča

Izvor: Centar za rehabilitaciju Silver, <https://czrs.hr/centar-za-rehabilitaciju-silver/> (13.06.2023.)

Slijepa osoba za vrijeme obuke stvara kontakt i odnos sa psom. U ovom procesu dobiva temeljna znanja vezana uz njegu i zdravlje psa i uči ovladavati naredbama koje je pas naučio ranije, za vrijeme školovanja. Kad pas vodič završi obuku, Stručno će povjerenstvo Centra Silver, uz predstavnika Hrvatske udruge za školovanje pasa i mobilitet, procijeniti kvalitetu koordiniranosti u kretanju i komunikaciji između korisnika i psa vodiča. Navedeno utječe na kvalitetu kretanja slijepa osobe sa psom i na njegovu sigurnost prilikom kretanja. Poslije adekvatnog svladanog programa u Centru Silver i nakon što se provede procjena rada radne jedinice, na redu je izrađivanje trase u mjestu življenja korisnika. S obzirom da kretanje sa psom vodičem od osobe zahtijeva dobru prostornu orijentaciju, poznavanje trase kretanja te mogućnost dobre procjene prometa je vrlo važna. (Centar za rehabilitaciju Silver, 2023)

Nakon što se svlada program školovanja, nastupa provođenje procjene radnih sposobnosti psa, a ono se provodi pod nadzorom Stručnog povjerenstva za procjenu radne sposobnosti psa. Spomenuto povjerenstvo osniva se od strane pravne ili fizičke osobe koja provodi školovanje psa, a sastavljeno je od triju članova. To su dva radna instruktora psa pomagača te jednog trenera psa

pomagača. Predsjednik kojeg su među sobom odabrali članovi rukovodi radom Stručnog povjerenstva, a o odluka o tome kakva je radna sposobnost psa donosi jednoglasno od strane članova Stručnog povjerenstva. Poslije položenog ispita pas će dobiti naziv psa pomagača i odgovarajuću oznaku. U slučaju da pas ne položi ispit ili ako izgubi radnu sposobnost zbog bolesti ili starosti, tada njegov vlasnik ima dužnost skrbiti se o njemu ili ga dati udomiti. (Zakon o korištenju psa pomagača, Narodne novine 39/19, čl. 22) Budući psi vodiči tijekom školovanja prolaze kroz stres, anksioznost i strah, a što dalje školovanje odmiče, to se razina stresa kod pasa smanjuje. (Ando i sur., 2020)

Ukoliko se uspoređuju psi vodiči sa psima kućnim ljubimcima, može se primijetiti kako su psi vodiči pasivniji u odnosu na potonje, a uzrok tome može biti upravo njihova poduka kako moraju ležati uz korisnika, tj. uz osobu kojoj je oštećen vid dok ta osoba sjedi, leži, radi i sl. Ovi su psi bolji u kontroli svojih reakcija i manje su preplašeni vanjskim stimulansima. (Fallani, Prato Previde, Valsecchi, 2006)

Nakon što psu prođe radni vijek, tada se korisnici pripremaju za njegovo umirovljenje. Pri tome pas može ostati u širem krugu obitelji korisnika ili pak Udruga pronalazi odgovarajući smještaj za njega. Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet se skrbi o psu sve dok je živ na način da mu osigurava troškove prehrane i zdravstvene zaštite. (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2023) Psi vodiči su, kao radni psi, potrebni i obučeni kako bi ispunili određenu svrhu za dobrobit ljudi koji se koriste njima, a iz svoje se uloge povlače ako više ne mogu obavljati svoju svrhu ili zato što bi nastavak obavljanja iste ugrozio njihovu dobrobit. Psi se mogu umiroviti kad dođu u duboku starost ili ranije ako zdravstveno stanje rezultira umirovljenjem. Stoga bi se umirovljenje iz zdravstvenih razloga prije odlaska u starosnu mirovinu moglo smatrati zamjenskom mjerom ishoda nezdravog starenja.

1.4. Proces podudaranja

Proces podudaranja je naziv za procjenu da je za određenu osobu odgovarajući određen pas. Osoba koja ima oštećenje vida, a koja koristi psa vodiča, mora pravovremeno davati komande i pohvale svom psu. (Franck i sur., 2010) Prije nego što započne obuka vrši se provođenje procjene kako bi se osiguralo da slijepa osoba dobije odgovarajućeg psa vodiča. Dobro podudaranje između

psa i korisnika je iznimno važno te se tu javlja privrženost psa vodiča prema osobi s oštećenjem vida. (Fallani i sur., 2006)

Ukoliko se podudaranje ispostavi neuspješnim, tada ono za svoju posljedicu može potencijalno umanjiti kvalitetu života slijepo osobe i čak utjecati na smanjenje njezina kretanja. Naposljetku, to dovodi i do toga da ustanova koja je psa školovala i educirala slijepu osobu gubi vrijeme i sredstva. (Lloyd i sur., 2016) Stoga je proces podudaranja vrlo važan i za ustanove koje školuju i provode obuku pasa vodiča. Ukoliko je podudaranje neuspješno, tada se pas često vraća u ustanovu i to nakon, kako navode Lloyd i suradnici (2016), tijekom prvih 10 mjeseci. Jedan od uzroka za ovakve slučajeve i neuspješno razvijanje dovoljne emocionalne povezanosti među psom i slijepom osobom. Kako spomenuti autori navode, većina je razloga zbog kojih su psi vraćeni uključivala percipirane ponašajne probleme psa te njegove zdravstvene probleme. Psi koji su vraćeni su najčešće uspješno prošli kroz proces drugog podudaranja, što upućuje kako proces podudaranja nije nužno ovisan o psu vodiču ili slijepoj osobi, nego o partnerskom odnosu koji se stvori ili ne stvori među njima. (Lloyd i sur., 2016)

U procesu podudaranja se proučava kompatibilnost psa i korisnika na način da se proučavaju učinci psa na pokretljivost pojedinca, sposobnost pojedinca da kontrolira psa, sličnost u karakteru i u tipičnoj razini aktivnosti psa i čovjeka te učinci psa na društvene interakcije. (Lloyd i sur., 2013)

Istraživanje koje su proveli Franck i suradnici (2010) ukazuje kako važno da podudaranje bude uspješno i kada je riječ o volonteru koji psa odgaja, kao i za slijepu osobu. Uspješno će podudaranje rezultirati zadovoljavajućim partnerstvom. Proces podudaranja je i znanost i umjetnost, jer je u stvarnosti nemoguće ostvariti savršeno podudaranje, no zadovoljstvo s partnerskim odnosom povezano je s kompatibilnošću između osobe i psa. (Franck i sur., 2010)

1.5. Prednosti i nedostaci kretanja sa psom vodičem

Partnerski odnos i kretanje sa psom vodičem ima brojne prednosti, a Wiggett-Barnard i Steel (2008) navode sljedeće:

- poboljšanu mobilnost,
- dobivanje društva za osobu oštećena vida,
- pozitivne promjene vezane uz pojavu odgovornosti i brige za drugo biće,

- promjenu životnog stila zbog psa,
- veći broj socijalnih prilika i interakcija,
- pas vodič može slijepu osobu učiniti ponosnom. (Wigget-Barnard, Steel, 2008)

Psi vodiči često utječu na stvaranje osjećaja kontrole i neovisnosti kod slijepu osobe, koja se često može smatrati, odnosno osjećati ili može biti smatrana bespomoćnom. Na taj se način može povećati osjećaj samopouzdanja slijepu osobe te se općenito poboljšava slika o samom sebi. (McIver, Hall, Mills, 2020) Glenk i sur. (2005) ističu kako vlasnici, odnosno korisnici psa vodiča, često imaju manje medicinske troškove nego što je to slučaj s osobama oštećena vida koje nemaju psa vodiča. (Glenk i sur., 2019) Vlasnici pasa vodiča su se, prema subjektivnim stavovima, osjećali neovisnije u odnosu na one osobe s oštećenjem vida koje nemaju psa vodiča. (Whitmarsh, 2005)

Psi vodiči olakšavaju i pomažu slijepim osobama u njihovoj mobilnosti. Korisnik uz psa može poboljšati svoj nivo tjelesne aktivnosti i povećati brzinu kojom hoda, a da se pri tome osjeća sigurnije i ugodnije. Psi vodiči potpomažu korisnicima osjećaj neovisnosti i olakšavaju društvenu interakciju. Na taj način dolazi do realizacije pozitivnih promjena u životu slijepu osobe. (Craigon i sur., 2017) Prekid partnerstva sa psom vodičem može rezultirati smanjenom pokretljivošću (Lloyd i sur., 2008) i može imati duboke psihosocijalne učinke zbog osjećaja žalosti i gubitka samopoštovanja. (Sanders, 1999) Kada se korisnik suoči s gubitkom svog psa, često doživljava intenzivnu tugu. (Lloyd i sur., 2021)

Slijepu osobe koje koriste pse vodiče većinski smatra kako psi vodiči pozitivno utječu na njihov život iako su moguće potencijalne neugodnosti ili ograničenja, a odnose se na brigu za psa, ograničen broj mjesta na koja se smije ući sa psom, problemi u ponašanju psa vodiča, neželjena pažnja ili osjećaj gubitka i proces žalovanja kada dođe do prekida partnerstva između korisnika i psa vodiča. (Craigon i sur., 2017) Prema istraživanju koje su proveli Wiggett-Barnard i Steel (2008), psi vodiči su pozitivno utjecali na mobilnost korisnika te na njihovu samostalnost, ali su isto tako utjecali na mijenjanje životnog stila pojedinca jer je korisnik sada imao povećanu odgovornost vezanu uz brigu za psa. (Wigget-Barnard, Steel, 2008)

Pozitivni učinci interakcije sa psom su brojni. Među njima se ističe teorija privrženosti, odnosno teorija prema kojoj odnos sa psom utječe na emocionalnu dobrobit čovjeka. Zbog sigurnog i privrženog odnosa čovjeka i psa stvaraju se radni modeli, istaknuti po svojoj pozitivnosti i optimističnosti, što pridonosi povećanju samopouzdanja, razvoju kvalitetnih strategija emocionalne regulacije, psihosocijalnom funkcioniranju te općenito boljem mentalnom zdravlju.

Može se navesti i model nošenja sa stresom, prema kojima je pas izvor socijalne podrške, zbog čega omogućuje bolju adaptaciju na stresore. Postoji i teorija biofilije, prema kojoj ljudi posjeduju urođenu želju za povezanošću s prirodom, kao i evolucijsku predisponiranost za obraćanje pozornosti na životinjski svijet. Riječ je o urođenom interesu za druga živa bića, jer se tako mogu dobiti potrebne informacije o sigurnosti okoline čovjeka. Životinje koje su prijateljski nastrojene imaju smirujuć učinak na ljudsko raspoloženje. (Buljan Flander i sur., 2018)

Nedostaci kretanja sa psom vodičem mogu biti osjećaj društvene stigme, koje osobe s oštećenjem vida mogu osjećati zbog činjenice da se na taj način više ističu u društvu kao pojedinci s nekim oštećenjem. (McIver, Hall, Mills, 2020) Pas vodič može biti percipiran kao nepoželjan, a osim toga, briga o psu također može predstavljati nedostatak za korisnika. Ovakva su iskustva onih korisnika koji su kraće vrijeme suočeni s nedostatkom vida te se još uvijek mire s činjenicom da im je vid oštećen, navodi Sanders (2000). Osobe s oštećenjem vida koje su odbile koristiti psa vodiča su najčešće negirale vlastito oštećenje vida, odnosno nisu prihvaćale postojeću situaciju, te su uz to pokazivale i manjak samopouzdanja. Nedostaci za korisnike također mogu biti odlasci na lokacije neprikladne za pse, neupućenost šireg društva i neznanje o psima vodičima, strah od pasa itd. (Whitmarsh, 2005) Prema psima vodičima negativnije stavove, prema Thomas (2016), (Glenk i sur., 2019) pokazuju konzervativniji ispitanici. (Thomas, 2016) Kada se prekine partnerstvo korisnika i psa vodiča, korisnici često prolaze kroz razdoblje prebolijevanja, žaljenja i općenito kroz stresno razdoblje. Kada uquine pas vodič, korisnici istih su taj osjećaj usporedili s osjećajem gubitka prijatelja ili člana obitelji. Javljaju se osjećaju tuge, gubitka, krivnje i ljutnje. Osobe sa oštećenim vidom se također mogu samookrivljavati upravo zbog činjenice da su slijepi ili slabovidne, jer iz tog razloga nisu ranije primijetile simptome bolesti kod psa. (Nicholson, 1993)

1.6. Osposobljavanje za kretanje sa psom vodičem

„Za korisnika psa pomagača se može osposobiti punoljetna osoba s invaliditetom ili punoljetna osoba s kroničnom bolesti čija je funkcionalna sposobnost u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti smanjena i koja nema psihičku ili drugu bolest zbog koje bi bilo onemogućeno korištenje psa pomagača.“ (Zakon o korištenju psa pomagača, Narodne novine 39/19, čl. 13) Osposobljavanje za kretanje sa psom vodičem priprema slijepa osoba i osoba oštećenog vida na korištenje psa vodiča. Psi vodiči su školovani da:

- svojim pokretima, kao što su sjedanje ili zaustavljanje, označe promjene visine podloge, primjerice nailazak na stepenicu, rubnik i slično,
- zaobilaze prepreke na koje naiđu na pločniku, a da istovremeno ostave dovoljno prostora kako bi korisnik mogao sigurno proći,
- dovedu korisnika do traženog cilja, bilo da se radi o pješačkom prijelazu, vratima, rukohvatu, autobusnom stajalištu itd.

Kako bi ovaj odnos rezultirao zadovoljstvom korisnika, potrebno je da je isti osposobljen kako bi se samostalno mogao kretati uz psa vodiča. Među uvjetima koje je potrebno zadovoljiti u svrhu navedenog, ističe se upotreba bijelog štapa, odnosno svladavanje njegovog korištenja. Proces dobivanja psa vodiča, odnosno čekanja traje više mjeseci, što ovisi o tome koje su potrebe slijepa ili slabovidne osobe. Korisnik i pas vodič trebaju biti kompatibilni u što je više karakteristika moguće, a to mogu biti temperament, visina, težina, brzina hoda itd. (HOP, 2023)

Slika 8. Pas vodič i korisnik

Izvor: Hanson, N. (2022). Guide Dogs for the blind celebrates 80 years. Marin Independent Journal, dostupno 13.06.2023. na: <https://www.marinij.com/2022/03/29/guide-dogs-for-the-blind-celebrates-80-years/>

Slijepa se osobe u tijekom osposobljavanja poučavaju i načinu vođenja brige za psa i njegova njegovanja. Slijepa osoba mora znati put kojim se kreće te bi trebao moći uputiti psa, kako bi mu pas tada mogao pomoći pronaći najsigurnije rješenje. Slijepa osoba će prilikom osposobljavanja steći obuku iz orijentacije i samostalnog kretanja, na temelju koje će procijeniti promet i dati psu adekvatnu naredbu. (Centar za rehabilitaciju Silver, 2023) Kretanje uz pomoć psa vodiča je zapravo partnerski odnos osobe oštećenog vida i psa vodiča. (Franck i sur., 2010)

Vrlo je važno upoznati širu javnost s odgovarajućim načinom postupanja u susretu sa psom vodičem, a odgovarajuće postupanje se u tom slučaju odnosi na:

- izbjegavanje osuđivanja – iako je moguće da netko od osoba iz okoline ima loše iskustvo sa psima, potrebno je imati na umu kako psi vodiči prolaze brojne testove i proces treninga i školovanja, stoga su razlozi za strah od istih minimalni,
- prilaženje vlasniku/korisniku, a ne psu – pas vodič svoju pažnju posvećuje korisniku te mu je teško koncentrirati se na potrebe istog ukoliko mu prilaze nepoznate osobe, ako

proizvode neobične zvukove ili ako ga pokušavaju dodirnuti. Vrlo je važno poštivati radno mjesto psa vodiča,

- pas vodič se nikako ne smije dodirivati bez pristanka korisnika,
- udaljšavanje svog psa od psa vodiča – psa vodiča bi poticanje na igru od strane drugog psa moglo omesti u njegovu poslu, a za svaku je interakciju psa s drugim psom potrebno provjeriti slaže li se vlasnik s istom,
- izbjegavanje hranjenja psa vodiča – ometajuća aktivnost, a osim toga, većina pasa vodiča je na posebnoj vrsti dijete, odnosno strogo regulirane prehrane te je stoga nepoželjno hraniti ga nekontroliranom hranom,
- pas vodič je u radu čak i kada spava pokraj svog vlasnika – prema tome, sve prethodno navedeno se i dalje odnosi na psa vodiča koji spava,
- ukoliko pas vodič priđe drugoj osobi, potrebno je na to upozoriti vlasnika – ovakvo je ponašanje najčešće neželjeno i mora se ispraviti treningom kako se korisnik ne bi našao u potencijalnoj opasnosti,

Pas vodič će rijetko kada biti bez svojeg vlasnika te ukoliko dođe do takve situacije, vlasniku je najčešće potrebna pomoć koju mu pas ne može samostalno pružiti. (HOP, 2023)

2. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

2.1. Studija slučaja

Studija slučaja je izabrana kao metoda istraživanja radi mogućnosti pružanja osnove za generalizaciju, trenutačno je shvatljiva i omogućava uvid u druge, slične, slučajeve. Studija slučaja se u ovom radu provodi na jednom konkretnom slučaju te prikazuje kako je to biti u određenoj situaciji.

Studija slučaja može odrediti uzrok i posljedicu, koje se opažaju u stvarnom kontekstu, koji je jedinstven i dinamičan. Studija slučaja je izabrana kao metoda zbog svojih brojnih prednosti. Realistične su i daju prirodnu osnovu za generalizacije, a također omogućuju da evaluacijski podaci ili podaci istraživanja budu dostupniji javnosti nego što su to neke druge vrste izvještaja istraživanja. Studije slučaja su trenutačno shvatljive i zahvaćaju jedinstvena obilježja, a daju uvid u druge slične slučajeve. Ipak, i studije slučaja imaju svoje nedostatke, kao što su osjetljivost na probleme pristranosti istraživača i nemogućnost generaliziranja u određenim slučajevima. (Cohen, Manion, Morrison, 2007)

Svrha studije slučaja je prikazati, analizirati te protumačiti jedinstvenost stvarnih pojedinaca kroz opise koji su dostupni, kao i obuhvatiti složenost ponašanja. Studije slučaja pridonose djelovanju i intervenciji, a njihov su predmet istraživanja pojedinci i lokalne situacije. Studije slučaja također obuhvaćaju jedinstvene primjere, a mogu obuhvaćati i jedan slučaj ili pak međusobno povezane slučajeve i sustave. Studiju slučaja obilježava sudjelujuće te nesudjelujuće promatranje bez interveniranja, empatičnost i cjelovit tretman pojava. Studije slučaja povezuju opis nekog događaja s analizom istog i usmjeravaju se na individualne sudionike ili na kakvu skupinu sudionika. Studija slučaja pokazuje kako je biti u određenoj situaciji te je stoga važno omogućiti događajima i situacijama da govore sami za sebe. Iako studije slučaja mogu navoditi teorijske tvrdnje, one se moraju poduprijeti podacima. (Cohen, Manion, Morrison, 2007)

Za metodu provođenja istraživanja izabrana je studija slučaja jer je njome moguće opisati, analizirati i detaljnije prikazati jedan konkretan slučaj koji je realističan i koji daje prirodnu osnovu za generalizaciju. Studija slučaja upućuje na slične situacije, dajući uvid u njih. Na kraju rada naveden je zaključak.

Osoba koja iznosi svoje iskustvo u ovoj studiji slučaja je Tomislav Vampula, umirovljeni viši fizioterapeut, slijepa osoba koja koristi psa vodiča, a svoje je iskustvo prenio putem predavanja

i intervju s autoricom rada. Intervju je sniman mobitelom, čime je dobivena audio snimka razgovora, i nakon toga slijedi transkripcija intervju. Intervju se transkribira, više puta preslušava kako bi se učinila pravovaljana analiza. Za vrijeme intervju autorica vodi bilješke. Intervju je polustrukturirani dubinski, odnosno radi se o dvosmjernom dijalogu u kojemu je potrebno imati predviđen plan ispitivanja uz određenu razinu fleksibilnosti. Pitanja nisu strogo formulirana, no moraju obuhvatiti određenu tematiku. Zadovoljeni su svi prostorno-vremenski uvjeti, a intervjuu je prisustvovala studentica sveučilišnog preddiplomskog studija Edukacijske rehabilitacije Tena Takacz koja je gospodina Vampulu dopratila na fakultet.

2.2.Predmet studije slučaja

Predmet studije slučaja je slijepa osoba, točnije Tomislav Vampula, slijepa osoba koja je korisnik psa vodiča, točnije njegovo iskustvo sa suživotom sa psom vodičem i kretanje pomoću psa vodiča.

2.3.Prikaz studije slučaja

Ispitanik je usmeno zamoljen za pristanak na intervjuiranje, na što je isti pristao.

- Voditeljica intervju: autorica (Marija Marić),
- Intervjuirana osoba/predavač: Tomislav Vampula
- Lokacija: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (učionica 32)
- Datum i vrijeme: 6.12.2022. u 12h
- Publika: studenti 1. godine sveučilišnog preddiplomskog studija Edukacijske rehabilitacije
- Kolegij/izborni kolegij: Rehabilitacija potpomognuta životinjama.

Pitanja su pripremljena prije samog intervju, no tijekom intervju su mogla biti prilagođena, sukladno odgovorima ispitanika.

Usljedilo je upoznavanje ispitanika s autoricom, odnosno s osobom koja provodi studiju slučaja, nakon čega je ispitanik održao predavanje za studente o sebi i o psima vodičima. Ispitanik je dao usmeno dopuštenje za intervjuiranje. Ispitanik, Tomislav Vampula, je prije intervju održao uvodno predavanje skupini studenata te se na ovom predavanju opustio i prilagodio. S obzirom na

osjetljivost teme, istraživanja i traumatična iskustva sudionika istraživanja, intervjuiranje je provedeno nakon uvodnog predavanja te je predavanje poslužilo kao određen uvod u intervjuiranje.

Pitanja su postavljena kako slijedi:

- Jeste li slijepi od rođenja?
- Što je uzrokovalo sljepoću?
- Što ste po zanimanju?
- Gdje ste radili?
- Radite li još uvijek?
- Je li i pas vodič Puga išla s Vama na posao?
- Kako su kolege prihvatile Pugu?
- Kako su pacijenti reagirali na Pugu i Vašu sljepoću?
- Što ste sve mogli dok ste imali Pugu, a sad Vam je otežano?
- Kako ste davali upute Pugi?
- Što pomaže u međusobnoj komunikaciji?
- Imate li pomoć od sustava i kakvu?
- Postoje li neki uređaji koji olakšavaju svakodnevni život slijepim osobama?
- Koje od gore navedenih uređaja koristite?
- Kako se dolazi do navedenih uređaja?
- Kako Vam mi kao društvo možemo pomoći?
- Na koji način Vam odmažemo?

Odgovori ispitanika navedeni su u nastavku.

- Jeste li slijepi od rođenja?
„Nisam slijep od rođenja, nego od 30. godine života.“
- Što je uzrokovalo sljepoću?
„Sljepoću je uzrokovala bolest koja je dijagnosticirana u prvim tjednima života, ali se postupno razvijala kroz godine, sve do potpune sljepoće u 30. godini.“
- Što ste po zanimanju?
„Po zanimanju sam viši fizioterapeut, što su mi i savjetovali da upišem s obzirom na vidnu manu jer bih to mogao raditi i ako oslijepim.“
- Gdje ste radili?

„Radio sam u Bizovačkim toplicama.“

- Radite li još uvijek?

„Više tamo ne radim, u mirovini sam. Radio sam u Bizovačkim toplicama i 20 godina nakon što sam oslijepio.“

- Je li i pas vodič Puga išla s Vama na posao?

„Puga, pas vodič, je išla sa mnom na posao. Ona zapravo vodi mene na posao, a ne ja nju.“

- Kako su kolege prihvatile Pugu?

„Kolege su dobro prihvatila Pugu, pogotovo mlađe djevojke na praksi jer im je pomogla da razbiju strah od pasa.“

- Kako su pacijenti reagirali na Pugu i Vašu sljepoću?

„Pacijenti su imali nekada omalovažavajuće predrasude o meni zato što sam slijep (masirao sam ih) i zato što je sa mnom pas, ali bez lažne skromnosti – dobro sam obavljao posao i ipak bi dolazili opet kada bi se uvjerali u to.“

- Što ste sve mogli dok ste imali Pugu, a sad Vam je otežano?

„Kada sam imao Pugu, kretao sam se sigurnije, brže. Pas pamti ulice ako ga jednom odvedeš.“

- Kako ste davali upute Pugi?

„Što se tiče uputa, trebao bi prvo s nama ići netko tko vidi, kako bi prvi put prošli određenu rutu, da nam ukaže na opasnost ako postoji, gdje pas možda može zalutati pa tek onda prolazimo sami Puga i ja.“

- Što pomaže u međusobnoj komunikaciji?

„U međusobnoj komunikaciji pomažu nagradice, odnosno hrana.“

- Imate li pomoć od sustava i kakvu?

„Od sustava nemam dovoljno pomoći. Dobivam 70% tuđe njege i pomoći, što je malo jer oni u sustavu smatraju da to nije invaliditet, nego nešto „drugo.“ Psa sam dobio preko Ministarstva socijalne skrbi. Danas ga je lakše dobiti nego prije. Međutim, broj pasa vodiča se smanjio, a povećava se broj drugih pasa koje je lakše školovati. Smatram da je potrebno slijepim osobama omogućiti kvalitetnije školovanje, pa ako je moguće i zapošljavanje.“

- Postoje li neki uređaji koji olakšavaju svakodnevni život slijepim osobama?

„Uređaji koji mogu olakšati svakodnevicu slijepim osobama su svakakve mobilne aplikacije na pametnim mobitelima, kao projektor memorijskih kartica, internetski radio, razne aplikacije za kretanje koje vam govore što se nalazi oko vas kad se krećete, računalo koje je prilagođeno slijepima itd.“

- Koje od gore navedenih uređaja koristite?

„Gore navedene uređaje koristim i sam.“

- Kako se dolazi do navedenih uređaja?

„Do ovih uređaja dolazim tako da – platim i dobijem. Smatram da bi nam sustav trebao omogućiti školovanje za korištenje tih uređaja jer se ovako moramo snalaziti sami. U redu je da platimo, ali korištenje bi nam trebalo biti omogućeno.“

- Kako Vam mi kao društvo možemo pomoći?

„Možete mi pomoći na način da mi dopustite npr. da uđem u hotel, ili u autobus sa psom.“

- Na koji način Vam odmažemo?

„Ometate me kada me sretnete i zovete psa i dirate, tako ga dekoncentrirate jer pas radi i onda se izgubi kada ga se ometa. Isto tako, bilo bi dobro da se pozdravite, kažete tko je. Imao sam neugodnu situaciju na tržnici. Pitao sam osobu koja prodaje što sve nudi, a ona je odgovorila „svašta, vidite.“ Ponovim, ali što točno, i ona opet nabroji jednu stvar i kaže „i ostalo.“ Ljudi ostaju pri svome iako vide da ja ne mogu razaznati što je to „svašta.“

Tomislav Vampula je slijepa osoba, no nije slijep od rođenja. Sljepoća je uzrokovana bolešću koja je dijagnosticirana u prvim tjednima života, ali se postupno razvijala kroz godine. Prema tome, rođen je s nedostatkom vida te je oduvijek imao problema s vidom, a nakon tridesete godine je osjet vida uvelike opao i u tridesetoj je godini potpuno oslijepio. Tijekom svog života ispitanik je bio zaposlen u Bizovačkim toplicama jer je po zanimanju viši fizioterapeut. Izbor zanimanja mu je savjetovan zbog vidne mane jer bi u slučaju da oslijepi i dalje mogao raditi taj posao. Sada više ne radi jer je u mirovini, no na navedenom radnom mjestu je radio čak i 20 godina nakon što je izgubio vid.

Ispitanik je do sada imao dva psa vodiča. Prvog je psa vodiča dobio 2007., te je ovaj pas vodič s njim proveo sedam godina. Nakon tog psa ispitanik nije 2 godine imao psa, nakon čega je dobio novog psa vodiča imenom Puga.

Slika 9. Pas vodič Puga

Izvor: RTL Danas, dostupno 01.07.2023. na: <https://images.app.goo.gl/k65D8d4FMws3aHsf6>

Puga je bila crni kratkodlaki labrador te je išla s Tomislavom na posao. Po vlastitom navodu, Puga je zapravo vodila njega na posao, a ne on nju. Kolege s posla su dobro prihvatile psa vodiča, osobito mlađe kolegice na praksi jer im je pomogla u suzbijanju straha od pasa. S druge strane, pacijenti su znali imati omalovažavajuć stav i predrasude o Tomislavu zbog činjenice da je slijep te da svoj posao masiranja neće zbog toga moći obaviti dobro, a tom stavu nije pomagala prisutnost psa. Međutim, posao je obavljao dobro i nakon što bi se dokazao u svom radu, pacijenti su nastavili dolaziti k njemu.

Kretanje s Pugom je bilo sigurnije i brže. Psi vodiči, nakon što jednom prođu određenom rutom i određenim ulicama, iste zapamte i tada sigurnije vode istim putem. Kod obuke psa vodiča, Tomislav Vampula navodi kako bi prvi put sa slijepom osobom i psom vodičem trebala ići još jedna osoba, koja će im pomoći u prolasku određenim putem, koja će ukazati na opasnosti ukoliko postoje i ako postoje mjesta na koja bi pas mogao zalutati, a tek potom tim putem samostalno prolaze korisnik i pas vodič. U međusobnom komuniciranju između korisnika i psa vodiča pomažu nagradice u obliku hrane i poslastica.

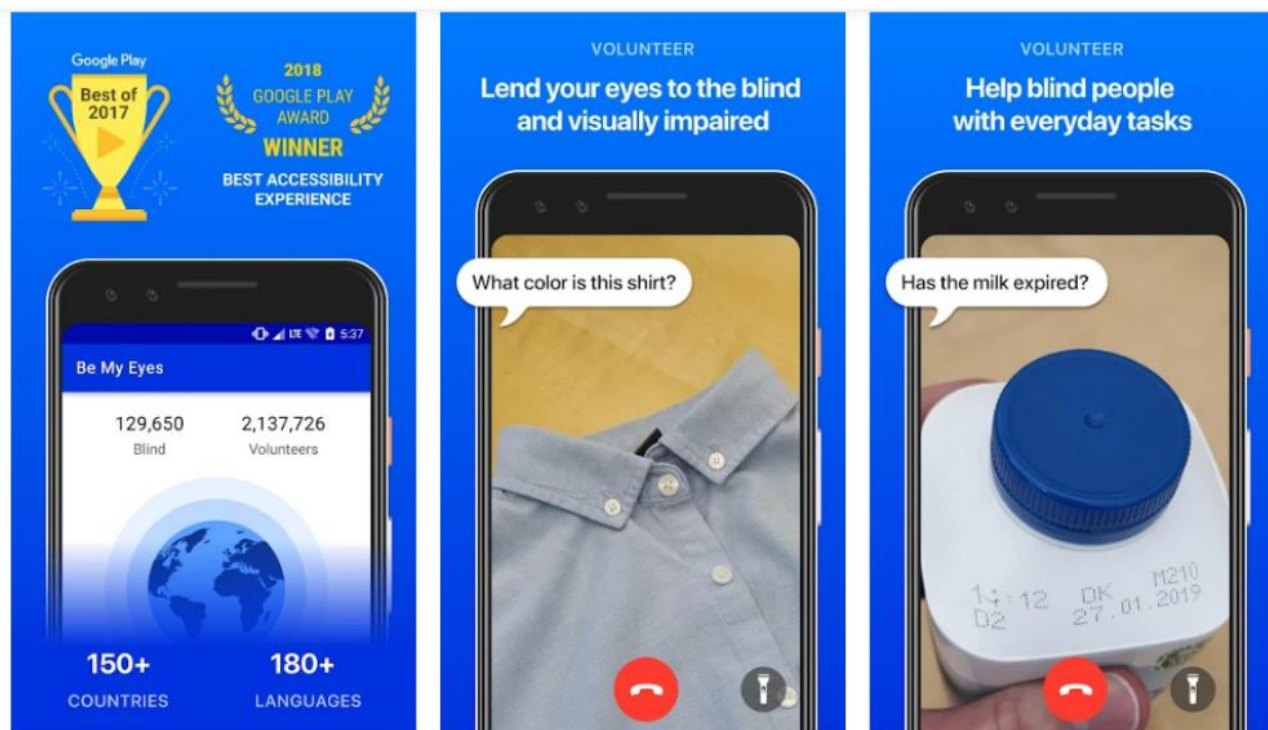
Tomislav Vampula istaknuo je kako od sustava nema dovoljno pomoći. Prima čak 70% tuđe njege i pomoći, a to je nedovoljno za slijepu osobu jer sustav slijepo osobe ne smatra osobama s invaliditetom. Pas vodič se dobiva preko Ministarstva socijalne skrbi i danas ga je lakše dobiti nego što je to bio slučaj u prošlosti. Ipak, broj pasa vodiča se smanjio, a povećao se broj drugih pasa koje je lakše školovati i s njima proći proces obuke. Smatra kako je potrebno slijepim osobama, odnosno korisnicima pasa vodiča omogućiti kvalitetnije školovanje, a ako je moguće, čak i zapošljavanje.

Ovaj je pas otrovan u Makarskoj u 2022. godini (RTL Danas, dostupno 01.07.2023. na: <https://danas.hr/crna-kronika/u-makarskoj-mu-netko-otrovao-psa-vodica-uginula-labradorica-1e18b5a2-5618-11ed-b963-a68cdd84effa>), nakon čega ispitanik ostao bez psa vodiča. Koristi se štapićem koji mu ne pruža jednaku pomoć kao što to čini pas vodič. Ispitanik je na lokaciju provođenja intervjua došao u pratnji osobne asistentice, koja pohađa edukacijsko-rehabilitacijski fakultet te mu u sklopu svog obrazovanja pruža kratkotrajnu pomoć u snalaženju.

Ispitanik je načinio usporedbu između psa vodiča i bijelog štapa za hodanje, istaknuvši kako pas pruža veću pomoć jer razmišlja i zaključuje, čime uvelike olakšava kretanje korisniku. S druge strane, korištenje štapa je napornije za slijepu osobu i nesigurnije.

Ispitanik je naveo kako postoje određeni uređaji koji olakšavaju život slijepim osobama, a to su različite mobilne aplikacije. Pri tome su osobito korisni pametni mobiteli, koji integriraju više uređaja u jednom. Uređaji koji pomažu su projektor memorijskih kartica, internetski radio, razne aplikacije za kretanje koje govore korisnicima što se nalazi oko njih kada se kreću. Također mogu upotrebljavati računala prilagođena slijepim osobama. Spomenute uređaje slijepo osobe dobivaju na način da ih plate vlastitim sredstvima, a ispitanik smatra kako bi sustav trebao omogućiti slijepim osobama školovanje za upotrebu tih uređaja jer se u suprotnom moraju samostalno snalaziti. Slika 10. prikazuje sučelje jedne od ovakvih aplikacija, pod nazivom Be My Eyes, koja

je od 2022. godine dostupna i na hrvatskom jeziku, a olakšava manje poteškoće s kojima se ljudi svakodnevno susreću, primjerice čitanjem roka trajanja, sparivanjem istog para čarapa itd. Također je osmišljena aplikacija Oko, koja pomaže slijepim i slabovidnim osobama kod sigurnog prelaska ceste sa semaforima, no aplikacija se i dalje razvija kako bi ostvarila dugoročne ciljeve, poput prepoznavanja brojeva autobusa i tramvaja te izbjegavanja prepreka prilikom kretanja. Pri njezinom se korištenju aplikacija služi kamerom mobitela koja se mora usmjeriti u smjer semafora, nakon čega aplikacija zvučno i vibracijom obavještava korisnika je li svjetlo na semaforu crveno ili zeleno. Ukoliko su u blizini dva semafora, tada će biti detektiran onaj bliži. (Hrvatski savez slijepih, 2023)

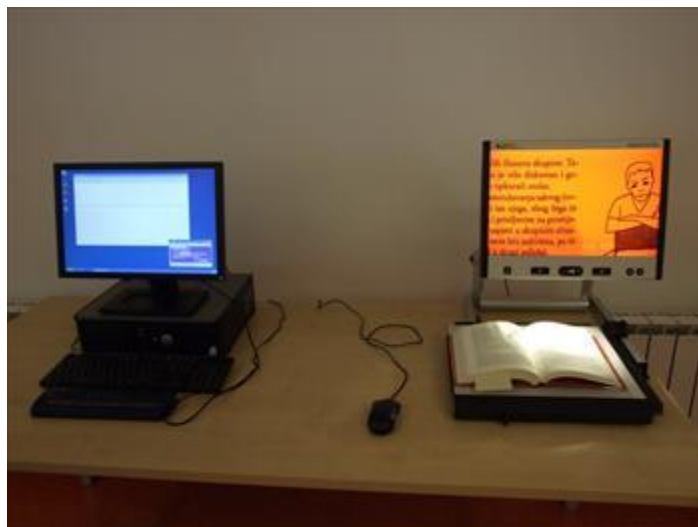

Slika 10. Aplikacija za pomoć slabovidnim osobama

Izvor: Bug.hr, dostupno 01.07.2023. na: <https://www.bug.hr/softver/be-my-eyes-volonteri-za-slijepe-i-slabovidne-26348>

Na slici 11. prikazano je računalo za slijepo i slabovidne osobe, koje je opremljeno Brailleovim retkom i programom namijenjenom čitanju ekrana. Radi se o monitoru Jaws tvrtke

Freedom Scientific, koji ima podršku za hrvatski jezik, a uz računalo postoji i elektroničko povećalo.

Slika 11. Računalo za slijepe i slabovidne osobe

Izvor: Knjižnice grada Zagreba, dostupno 02.07.2023. na:

<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-augusta-cesarca-subiceva/usluge-755/racunalo-za-slijepe-i-slabovidne/1004>

Ispitanik je istaknuo kako mu uvelike pomaže kada mu se dopusti ulazak sa psom vodičem u javne prostore, primjerice u autobus, hotel itd., uz psa vodiča, a izrazito je ometajuće kada se pas ometa, doziva i kada se nastoji ostvariti fizički kontakt sa psom jer je pas na taj način dekoncentrira. Pas vodič obavlja svoj posao te ga u kvalitetnom obavljanju istog ometaju faktori iz okoline koji pristupaju s neznanjem. Osim toga, preporučuje da mu se prolaznici ili osobe koje sretne svakako predstave pri susretu i da uzmu i obzir njegovu sljepoću. Navodi primjer prodavačice na tržnici, koju je upitao što prodaje, a ista mu je na to odgovorila „pa svašta, vidite.“ Prema tome, iako ljudi mogu primijetiti kako su se susreli sa slijepom osobom, teže im je promijeniti svoj pristup ili se prilagoditi situaciji.

Autorica je prisustvovala i radionici koju je na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku održala gđa. Alenka Medak iz Škole za obuku pasa Prias. Radionica se održala 24. svibnja.

Medak je na radionicu dovela i svog psa, ženku Šani, desetogodišnju mješanku. Na radionici su sudjelovali studenti 1. godine sveučilišnog preddiplomskog studija Edukacijska rehabilitacija i 4. godine Integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog Učiteljskog studija. Medak je održala predavanje na temu „Put do uspjeha terapijskog psa,“ te su studenti imali priliku pogledati kako izgledaju vježbe sa psom.

Slika 12. Predavanje Alenke Medak

Izvor: autorica, 2023.

Prias je ustanova, odnosno škola za obuku pasa koju vodi Alenka Medak, a funkcionira na individualnom pristupu, odnosno svakom se psu pristupa posebno i učenje se obavlja na lokaciji gdje se pas osjeća sigurno i opušteno. Spomenuta škola također provodi niz radionica kroz koje se polaznici poučavaju kako pružiti odgovornu skrb životinjama te kako se kulturno ophoditi kada je pojedinac vlasnik psa. Vlasnici se uče kulturi ponašanja sa psom, načinu držanja istih i temeljnim

brigama i odgovornostima koje imaju kao vlasnici životinje. U ovoj je školi za pse krajnji cilj naučiti psa pravilnoj komunikaciji, prihvaćanju autoriteta, poslušnosti, ojačati povezanost s vlasnikom itd., a sve to čineći kroz pozitivne asocijacije, igru i nagrade. Odnosno, pas će se za izvršavanje određene zadaće nagraditi igračkom ili hranom.

Slika 13. Pas Šani s predavanja Alenke Medak

Izvor: autorica, 2023.

Omogućujući psu mentalnu, kao i fizičku stimulaciju, pas može ostvariti svoj potencijal i na adekvatan način izraziti svoj karakter i osobine. Ono što ova škola naglašava je odgovornost čovjeka prema vlastitoj okolini, društvu i prema samim psima, kao dijelom našeg društva. Alenka Medak ističe kako svaki pas ima vlastiti karakter, genetske predispozicije i temperament te je vrlo važno odabrati psa koji odgovara pojedincu i njegovu stilu života. Ukoliko se pas odabere zbog krivih pretpostavki i predodžbi, izgledno je kako će i vlasnik i okolina biti nezadovoljni, a pas bi pak mogao razviti probleme u ponašanju.

Prema svemu navedenom što je ispitanik ispričao, može se istaknuti kako je pomoć koju slijepe osobe dobivaju od pasa vodiča značajna i kako im psi primarno pomažu u kretanju i snalaženju. Međutim, psi vodiči za svoje korisnike nisu samo pomagači pri kretanju, nego i njihovo društvo, biće s kojim osjećaju povezanost i s kojim postoji emotivna konekcija.

Slika 14. Obuka pasa u ustanovi Prias

Izvor: Facebook, dostupno 01.07.2023. na:

https://www.facebook.com/Obuka.Pasa.Prias?locale=es_LA

3. ZAKLJUČAK

Program školovanja psa vodiča obuhvaća odabir štenadi za školovanje, potom slijedi socijalizacija, uključivanje u program za psa vodiča, pri čemu se prolaze vježbe poslušnosti, markiranja rubnika, stepenica, vježbe zaobilaženja prepreka, pronalaženja pješačkih prijelaza, autobusnih i tramvajskih stajališta, vođenja u prometu itd. U procesu podudaranja se proučava kompatibilnost psa i korisnika na način da se proučavaju učinci psa na pokretljivost pojedinca, sposobnost pojedinca da kontrolira psa, sličnost u karakteru i u tipičnoj razini aktivnosti psa i čovjeka te učinci psa na društvene interakcije. Pozitivni učinci interakcije sa psom su brojni. Među njima se ističe teorija privrženosti, pozitivan utjecaj na mobilnost korisnika, poboljšanje nivoa tjelesne aktivnosti i povećanje brzine kojom hoda, a da se pri tome osjeća sigurnije i ugodnije. Psi vodiči često utječu na stvaranje osjećaja kontrole i neovisnosti kod slijepo osobe, koja se često može smatrati, odnosno osjećati ili može biti smatrana bespomoćnom. Nedostaci kretanja sa psom vodičem mogu biti osjećaj društvene stigme, koje osobe s oštećenjem vida mogu osjećati zbog činjenice da se na taj način više ističu u društvu kao pojedinci s nekim oštećenjem. Predmet studije slučaja je slijepa osoba, točnije Tomislav Vampula, slijepa osoba koja je korisnik psa vodiča, točnije njegovo iskustvo s korištenjem psa vodiča i dojmovi o cjelokupnom iskustvu. Pitanja su pripremljena prije samog intervjua, no tijekom intervjua su mogla biti prilagođena, sukladno odgovorima ispitanika. Tomislav Vampula je slijepa osoba, no nije slijep od rođenja. Slijepoća je uzrokovana bolešću koja je dijagnosticirana u prvim tjednima života, ali se postupno razvijala kroz godine. Ispitanik je do sada imao dva psa vodiča te ističe kako je kretanje s njima bilo sigurnije i brže. Psi vodiči, nakon što jednom prođu određenom rutom i određenim ulicama, iste zapamte i tada sigurnije vode istim putem. Ispitanik je načinio usporedbu između psa vodiča i bijelog štapa za hodanje, istaknuvši kako pas pruža veću pomoć jer razmišlja i zaključuje, čime uvelike olakšava kretanje korisniku. S druge strane, korištenje štapa je napornije za slijepu osobu i nesigurnije. Ispitanik je istaknuo kako mu uvelike pomaže kada mu se dopusti ulazak sa psom vodičem u javne prostore, primjerice u autobus, hotel itd., uz psa vodiča, a izrazito je ometajuće kada se pas ometa, doziva i kada se nastoji ostvariti fizički kontakt sa psom jer je pas na taj način dekoncentrira. Pas vodič obavlja svoj posao te ga u kvalitetnom obavljanju istog ne smije ništa ometati.

LITERATURA

Knjige i časopisi

1. Ando, I., Karasawa, K., Shioya, T., Matsuda, H. i Tanaka, A. (2020). Evaluation of stress status using the stress map for guide dog candidates in the training stage using variations in the serum cortisol with nerve growth factor and magnesium ions. *Veterinary and Animal Science*, 10, 100129.
2. Blattner, B. (2015). Helping Paws throughout History: The Evolution of the Service Dog. *American Veterinary History Society*, 38(1), 17-24.
3. Buljan Flander, G., Štimac, D., Fridrih, R., Raguž, A., Kuculo, I., Galić, R. (2018). Prednosti korištenja terapijskih pasa u terapiji i dijagnostici kod pacijenata s psihosocijalnim zdravstvenim teškoćama. *Socijalna psihijatrija*, 6(4), 413-425.
4. Chur-Hansen, A., Werner, L., McGuinness C.E., Hazel S. (2015). The Experience of Being a Guide Dog Puppy Raiser Volunteer: A Longitudinal Qualitative Collective Case Study. *Animals*, 5, 1-12.
5. Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
6. Craigon, P.J., Hobson-Wes, P., England, G.C.W., Whelan, C., Lethbridge, E., Asher, L. (2017). “She’s a dog at the end of the day”: Guide dog owners’ perspectives on the behaviour of their guide dog. *PloS one*, 12(4).
7. Fallani, G., Prato Previde, E. i Valsecchi, P. (2006). Do disrupted early attachments affect the relationship between guide dogs and blind owners? *Applied Animal Behaviour Science*, 100(3-4), 241–257.
8. Franck, L., Haneline, R., Brooks, A. i Whitstock, R. (2010). Dog Guides for Orientation and Mobility. U Wiener, W. R., Welsh, R. L., Blasch, B. B. (ur.), *Foundations of orientation and mobility I*. (str. 277-295). New York: American Foundation for the Blind.
9. Glenk, L. M., Příbylová, L., Stetina, B. U., Demirel, S. i Weissenbacher, K. (2019). Perceptions on Health Benefits of Guide Dog Ownership in an Austrian Population of Blind People with and without a Guide Dog. *Animals*, 9(7), 428.
10. Guillo, D., Claidiere, N. (2020) Do guide dogs have culture? The case of indirect social learning. *Humanities and Social Sciences Communications*, 7(31)

11. Habgood-Oster Laura (2014). *A Dog's History of the World: Canines and the Domestication of Humans*. Waco Texas: Baylor University Press.
12. Knol, B. W., Roozendaal, C., van den Bogaard, L., Bouw, J. (). The suitability of dogs as guide dogs for the blind: Criteria and testing procedures. *Veterinary Quarterly*, 10(3), 198-204.
13. Lloyd, J., Budge, C., La Grow, S., Stafford, K. (2016). An Investigation of the Complexities of Successful and Unsuccessful Guide Dog Matching and Partnerships. *Frontiers in Veterinary Science*, 3(16), 1-14.
14. Lloyd, J., Budge, C., La Grow, S., Stafford, K. (2021) The End of the Partnership With a Guide Dog: Emotional Responses, Effects on Quality of Life and Relationships With Subsequent Dogs. *Frontiers in Veterinary Science*, 8.
15. Lloyd, J. K., La Grow, S., Stafford, K. J., Budge, R. C. (2008). The guide dog as a mobility aid part 1: Perceived effectiveness on travel performance. *Vision Rehabilitation International*, 1(1), 17-33.
16. Lloyd, J., Stafford, K., La Grow, S., Budge, R.C. (2013) Matching guide dogs to people: assessing the relationship between 50 people and their first guide dogs. U: *Proceedings of the first conference of the Australian Working Dog Alliance*. pp. 26-27. Sydney: Australian Working Dog Alliance Working Dog Conference.
17. McIver, S., Hall, S., Mills, D. S. (2020). The Impact of Owning a Guide Dog on Owners' Quality of Life: A Longitudinal Study, *Anthrozoös*, 33(1), 103-117.
18. Nicholson, J. (1993). The end of a partnership: the reactions of guide dog owners to the end of a working partnership with their guide dog. *The British Journal of Visual Impairment*, 11(1), 29-30.
19. Putnam, P. B. (1979). *Love in the Lead: The Miracle of the Seeing Eye Dog*. Virginia: University Press of America.
20. Sanders, C. R. (1999). *Understanding dogs*. Philadelphia: Temple University Press.
21. Sanders, C. R. (2000). The Impact of Guide Dogs on the Identity of People with Visual Impairments. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 13(3), 131–139
22. Thomas, H.L. (2016). People's attitudes to dogs in service: A pilot study of a new 15-point scale. *International Journal of Orientation & Mobility*, 8(1), 127-138.

23. Whitmarsh, L. (2005). The Benefits of Guide Dog Ownership. *Visual Impairment Research*, 7(1), 27-42.
24. Wigget-Barnard, C., Steel, H. (2008). The experience of owning a guide dog. *Disability and Rehabilitation*, 30(14), 1014-1026.

Zakoni i pravilnici

25. Zakon o korištenju psa pomagača, Narodne novine 39/19

Internet

26. Assistance Dogs International, dostupno 14.06.2023. na: <https://assistancedogsinternational.org/#glossary>
27. Bug.hr, dostupno 01.07.2023. na: <https://www.bug.hr/softver/be-my-eyes-volonteri-za-slijepce-i-slabovidne-26348>
28. Centar za rehabilitaciju Silver, dostupno 13.06.2023. na: <https://czrs.hr/centar-za-rehabilitaciju-silver/>
29. Dog Time, dostupno 12.06.2023. na: <https://dogtime.com/dog-breeds/labrador-retriever>
30. Ensminger, J. (2010). Reflections on the Society of Dogs and Men, dostupno 20.06.2023. na: <http://doglawreporter.blogspot.hr/2010/10/guide-dogs-in-dance-of-death.html>
31. Gallant, dostupno 01.07.2023. na: <https://gallant.com/blog/how-to-get-a-service-dog>
32. Hanson, N. (2022). Guide Dogs for the blind celebrates 80 years. Marin Independent Journal, dostupno 13.06.2023. na: <https://www.marinij.com/2022/03/29/guide-dogs-for-the-blind-celebrates-80-years/>
33. HOP, dostupno 20.06.2023. na: <https://hop-shop.hr/kako-se-ponasati-kad-sretnete-psa-vodica/>
34. Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet (2023), dostupno 12.06.2023. na: <https://www.psivodici.hr/projekti/>
35. Hrvatski savez slijepih (2023), dostupno 02.07.2023. na: <https://savez-slijepih.hr/2022/02/03/aplikacija-oko-zapela-nam-je-za-oko/>
36. Index, dostupno 14.06.2023. na: <https://www.index.hr/magazin/clanak/u-zagrebu-je-sa-psom-vodicem-izbacili-iz-slasticarnice-pa-uslijedio-preokret/2058112.aspx>

37. Knjižnice grada Zagreba, dostupno 02.07. na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-augusta-cesarca-subiceva/usluge-755/racunalo-za-slijepe-i-slabovidne/1004>
38. Mark, J. (2014). Dogs in the Ancient World, World History Encyclopedia, dostupno 13.06.2023. na: <https://www.worldhistory.org/article/184/dogs-in-the-ancient-world/>
39. Purina.hr, dostupno 03.07.2023. na: <https://www.purina.hr/psi/pasmine-pasa>
40. RTL Danas, dostupno 01.07.2023. na: <https://images.app.goo.gl/k65D8d4FMws3aHsf6>
41. The Dance of Death, dostupno 13.06.2023. na: <http://www.dodedans.com/Ebasel-merian.htm>
42. Tomašek, M. (2022) Psi vodiči slijepih i slabovidnih osoba, Škole.hr, dostupno 20.06.2023. na: <https://www.skole.hr/psi-vodici-slijepih-i-slabovidnih-osoba/>
43. VCA Animal Hospital, dostupno 03.07.2023. na: <https://vcahospitals.com/know-your-pet/guide-dogs>

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz psa vodiča iz 17. stoljeća.....	3
Slika 2. Silver – Centar za rehabilitaciju	4
Slika 3. Prsluci na psima različitih zanimanja	6
Slika 4. Pas na treningu za vodiča u javnom prijevozu	10
Slika 5. Labrador retriveri.....	11
Slika 6. Prsluk terapijskog psa na obuci	14
Slika 7. Oznaka psa vodiča	16
Slika 8. Pas vodič	22
Slika 9. Pas vodič Puga.....	29
Slika 10. Aplikacija za pomoć slabovidnim osobama.....	31
Slika 11. Računalo za slijepe i slabovidne osobe.....	32
Slika 12. Predavanje Alenke Medak	33
Slika 13. Pas Šani s predavanja Alenke Medak	34
Slika 14. Obuka pasa u ustanovi Prias	35

POPIS TABLICA

Tablica 1. Pasmine najčešće birane za pse vodiče i njihove karakteristike.....	8
--	---

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Marija Marić, izjavljujem da sam ovaj diplomski rad na temu „Psi vodiči slijepih i slabovidnih osoba- asistenti i prijatelji“ izradila samostalno, uz pomoć mentorice prof. dr. sc. Irelle Bogut.

Izjavljujem da u diplomskom nema dijelova koji su napisani na nedozvoljen način, odnosno da su prepisani iz kojeg necitiranog rada.